

A szövegbe bevezetendő információkat episztemikus szempontból jellemző metatextémák

Mint ismeretes, az episztemikus modalitás a tudásra vonatkozik. Olyan fogalmakkal operál, mint a bizonyosság, erős valószínűség (episztemikus szükségszerűség), valószínűség, feltételezés (episztemikus lehetőség), valószínűtlenség, kételkedés (episztemikus lehetetlenség) és bizonytalanság (episztemikus esetlegesség), amelyek valakinek a tudását jellemzik az adott kifejezés igazságát vagy hamis voltát illetően. Ez a modalitás az adónak a beszéd pillanatában saját meggyőződését tükrözi arról, hogy az általa létrehozott kifejezés igaz-e, vagy hamis (Mała encyklopedia logiki 1988: 102, 111). Mivel az adó az episztemikus modalitás szintaktikai kitevőinek segítségével közvetett vagy közvetlen módon kifejezi az adott momentumban továbbított információról szóló saját véleményét, azaz az igazság értékelését, ezeket metaszóvegbeli operátoroknak tekinthetjük. A szóban forgó szintaktikai konstrukciók szerzői kommentárt jelentenek, és a szöveg második síkjához tartoznak. Itt a szövegnek olyan elemeiről van szó, amelyek interpretálják a főszöveget (tárgyi szöveget), tehát információk az információról, azaz metainformációk. A szövegben olyan metatextémákként funkcionálnak, amelyek közvetlen módon azt fejezik ki, hogy az adó milyen mértékben tekinti bizonyosnak a továbbított tartalmat. Így módon az episztemikus modalitás metaszóvegbeli dimenziót nyer. Ebben az adó azonos a modalizáló szubjektummal. Alapvető episztemikus funktornak a tudás, a bizonyosság, a feltételezés, a kétség és a lehetetlenség tekinthető. Az, hogy az adó milyen mértékben biztos abban, illetve milyen mértékben van meggyőződve a közlés tartalmának a valószínűségéről, skaláris jellegű, amely a bizonyosság legmagasabb fokától kezdve a magas valószínűségi fokon át tovább halad a kisebb bizonyosság, vagyis a kételkedés irányába, amelynek az a végeredménye, hogy az adó kevésbé valószínűnek vagy teljesen valószínűtlennek tartja az adott információkat. Hozzá kell tenni, hogy az episztemikus modalitás esetében, amikor az adó/modalizáló szubjektum a mondat felszínén van kifejezve, explicit modalitásról, ellenkező esetben viszont implicit modalitásról beszélhetünk.

Episztemikus modalitásnak tekinthetünk minden olyan közvetlen vagy közvetett módon kifejezett információt, ahol az adó az általa birtokolt tudás, ismeret vagy az általa elvégzett intellektuális műveletek alapján az adott információkat igaznak, biztosnak, lehetségesnek vagy lehetetlennek tekinti. Az adó úgy minősíti az eseményeket, mint ismertet vagy ismeretlent (*tudom – nem tudom*), érthetőt vagy érthetlent, biztosat vagy bizonytalant, igazat vagy hamisat, értelmeset vagy abszurdot, objektívan szükségeset, lehetségeset vagy lehetlent, valószínűt vagy valószínűtlent, valódit vagy valótlant, vagy valamit állít, vagy tagad, kérdéseket tesz fel, keresi/várja a választ, feltételezi valaminek a létezését vagy ennek a lehetetlenségét. Ezek olyan jelentések, amelyek szorosan kapcsolódnak az események (objektív) valószínűségének, szükségességének, illetve lehetetlenségének aletikus értékeléséhez, valamint az axiologizációjukhoz is (Jędrzejko 1987: 137).

Nyilvánvaló, hogy az olyan szintaktikai konstrukciók, mint a: *lehetséges, hogy...; biztos, hogy...; kétséges, hogy...; annak ellenére hogy az adó a szöveg síkján nincs kifejezve, feltételezik az ő ítéletét, különösen akkor, amikor az általa be-*

vezetett és értékelt információk a korábban elvégzett bizonyítási eljárásra vagy következtetésre vonatkoznak. Sok esetben azonban nehéz eldönteni, hogy az igazságértékelés valóban a szerzőtől származik-e, vagy már korábban is előfordult a szakirodalomban. Abban az esetben, amikor az adott kifejezés szerzője valakinek az igazságértékelésére hivatkozik, akkor ő maga is egyetért vele, tehát osztja az álláspontját, intellektuálisan jelen van ebben.

Hozzá kell tenni, hogy egyes modális kifejezéseket egyidejűleg az episztemikus és az aletikus modalitáshoz is sorolhatunk. Ez arra az esetre vonatkozik, amikor az igazsági ítéletnek objektív okai vannak (pl. logikai premisszák, a meghatározott tények vagy törvények közötti függésből adódó következtetések). De az adó ilyen helyzetben is saját meggyőződését fejezi ki az adott mondat igazságáról (Ligara 1997: 126). Mivel az aletikus modalitást nem tekintik modalitásnak a pragmatikai kutatásokban, ebben az írásban eltekintünk a tárgyalásától.

Most nézzük meg azokat a szintaktikai struktúrákat, amelyekben az adó erősebb meggyőződését fejezi ki a szöveg adott helyén szereplő információk igazságáról. A modalizáló szubjektum biztos abban, hogy az általa leírt esemény igaz. Ez a bizonyosság az adó tudásából következik, amelyet az alábbi formulával illusztrálhatunk:

A TUDJA, HOGY I IGAZ → A BIZONYOSNAK TEKINTI AZ I-T
(A = adó, I = az alárendelt kifejezés episztemikusan modalizált információja)

E kérdés keretében, figyelembe véve a funkcionális és jelentésbeli aspektusokat, az alábbi metatextémák csoportjait különböztethetjük meg:

1. A bevezetendő információk igazságát megerősítő metatextémák (Például: *Igaz, hogy...*; *Igaz az, hogy...*; *Tény, hogy...*; *Tény az, hogy...*; stb.)

Tényleg *igaz, hogy* aki külföldön él, nem él jobban és már megbánta, de büszkeségből nem jön haza... (www.gyakorikerdesek.hu/utazas_egyebkerdesek_167992-tenyleg-igaz- hogy-aki-kulfoldon-el-nem-el-jobban-es-mar-megban)

Igaz, hogy ez a beruházási költségnél jelentkezik, de a napkollektor élettartama hosszabb lesz. A jó minőségű napkollektor energiatermelése nagyobb, hosszú távon jobban megéri a minőséget választani. (www.napkollektorspecial.hu/;)

Tény, hogy a napenergia az ember számára kifogyhatatlan és a szükségesnél jóval nagyobb energiaforrás, kiaknázása azonban technikai problémákat vet fel. (ion.elte.hu/~akos/tezisek/szd/milusbalint_szd.pdf;)

Tény, hogy a tükröződések zavarják a szemüvegviselőket, csakúgy, mint a körülöttük lévőket. A Hi-Vision LongLife közel 99%-os fényáteresztő ké-

pességgel rendelkezik, ezáltal biztosítva még kényelmesebb viseletet és elegáns megjelenést viselőjének. (www.opticworld.hu/content/view/141/1/)

2. Az adó bizonyosságát kifejező metatextémák a továbbított információk vonatkozásában Például: *Bizonyos, hogy...*; *Nem kétséges, hogy...*; *Semmi kétség afelől, hogy...*; *Semmi kétség nem fér hozzá, hogy...*; *Nem hagy kétséget afelől, hogy...*; *Nyilvánvaló, hogy...*; *Nyilvánvaló dolog, hogy...*; *Nyilvánvaló tény, hogy...*; *Világos, hogy...*; *Világos dolog, hogy...*; *Érthető, hogy...*; *Érthető dolog, hogy...*; stb.

Bizonyos, hogy már az ősemler rájött arra, hogy egyes tárgyak megütve, megfújva hangot adnak. (verklis.uw.hu/a2.htm;))

Nem kétséges, hogy a magyar lakosság kedvezőtlen egészségügyi helyzete szorosan összefügg táplálkozási szokásaival... (www.rec.hu/fogyasztas/doc/DeskResearch_final.pdf;))

Semmi kétség afelől, hogy az élőlények nem sakkfiguraként lettek a Földre helyezve, hogy a ma élő növények és az állatok korábban tőlük eltérő lényekből fejlődtek ki. (canadahun.com/forum/showthread.php?p=2552017;))

Semmi kétség nem fér hozzá, hogy az olyan nevek hozták meg a sikereket, mint a Manhunt vagy a GTA epizódok, s a nagy... ([www.pcguru.hu/pcguru/kereses.php?hol=1...fer](http://www.pcguru.hu/pcguru/kereses.php?hol=1...fer;);))

A szöveg *nem hagy kétséget afelől, hogy* a szecessziós stílus – magyar stílus vitája nem fő mondanivalója. (www.bacs-kiskun-leveltar.hu/new/.../brat-02t-2.html;))

A közelmúltban derült fény arra, hogy az emberi petesejtek citoplazmája is tartalmaz olyan molekulákat, amelyek a korai embriógenezist szabályozzák. *Nyilvánvaló, hogy* elpusztulnak az embriók, ha az anyai eredetű tényezők valamelyike hiányzik, vagy a szokottnál csekélyebb mennyiségben van a petesejt citoplazmájában. Két fő oka lehet annak, hogy egy emberi petesejt nincs tökéletesen feltöltve az anyai eredetű tényezőkkel. (www.termeszetvilaga.hu/tv2002/.../szabad.html;))

Nyilvánvaló dolog, hogy minden ország a fegyvergyártással kapcsolatban lévő dolgait elég titokban és visszafogottan kezeli. (szurony.com/modules/newbb/viewtopic.php?...;))

Nyilvánvaló tény, hogy a betegség nem olcsó multság: a gyógyszerek, a kórházi ellátás, a munkából való kiesés az államnak és az egyénnek is sok pénzébe kerül. (napidoktor.hu/tart...100.../A_szervezet_orsz_rulettej;))

Legyen L háló, és $a, b \in L$ olyan elemek, hogy $a \leq b$. *Világos, hogy* az $[a, b] = \{x \in L \mid a \leq x \leq b\}$ részhalmaz részhálójá L -nek. Az ilyen részhálót intervallumnak nevezzük. (www.math.u-szeged.hu/~klukovit/Hallgatoknak/...1/halo.pdf;

Világos dolog, hogy a kisüléseket akkor észlelhetjük, ha túljutnak a Nap felszínén, fotoszféráján, vagyis kizárólag a Nap légkörében láthatjuk őket közvetlenül. (www.grandpierre.hu/200201/92_nap1.htm);

Érthető, hogy a zsírszövettel együtt megszaporodott erek felületbővítést jelentenek. Ezen a felületen zajlik a vérből a fehérjék által szállított zsírok (lipoproteinek) felvétele, de ezek az érfalcsővek számos olyan anyagot is termelnek, amelyek az érlemezés és a magas vérnyomás kialakulása szempontjából jelentősek. (web.axelero.hu/pajerhajnalka/elhizas.html);

A kereskedelmi média terméke a módosított valóság. Teljes mértékben *érthető dolog, hogy* egy országos kereskedelmi csatorna egy rengeteg pénzből készített, számára kiemelt jelentőséggel bíró műsor esetében nem szeretné a véletlenre bízni, hogyan alakul a sztori. (www.elelmiszer.hu/.../szij_melinda_kinott_kardiganban).

A fenti metatextémák az adó meggyőződésének legerősebb fokát fejezik ki a bevezetett információk igazságáról. Az ilyen jellegű modális tartalom kívül ezek a metaoperátorok szintaktikai struktúrájukban olyan kiegészítő elemeket is tartalmaznak, amelyek nyilvánvalónak, világosnak, illetve érthetőnek minősítik azt, amit az adó állít. Ilyenkor a modális tartalom összemosódik az axiológiai tartalommal. Néha az adó olyan információkra is hivatkozik, amelyeket szerinte a vevőnek már ismernie kell, vagy az általa birtokolt tudás alapján nyilvánvalónak kell tekintenie. Azt lehet mondani, hogy az adó, amikor a szóban forgó metatextémákat használja, közös tudásra tesz szert a vevővel. A bizonyosnak és pozitívan minősített információk (nyilvánvalóságukra való tekintettel) azonnal felhívják magukra a vevő figyelmét, és így igen fontosak az adott kérdés teljes leírása, és az ebből adódó következtetések levonása szempontjából is. Például:

Csak a természetes anyagok maradnak meg. Érdeemes emiatt kimenni a szabadba, hiszen minden ami mű, az eltűnik. Most már *érthető, hogy* a több százezer vagy millió éves Gízai piramisok, a Titicaca tó dokkolói 4.000 méter magasan miért kőből készültek. Azok a civilizációk nem olyan primitívek, hogy „csak” kőből tudnak építkezni, hanem olyan okosak, hogy tudják, a dimenzióváltást a természetes kő biztosan túléli. (anotherlife2time.qwqw.hu/?modul=blog&a=109097).

Ily módon az adó jobban kihangsúlyozza a saját bizonyosságát a továbbított tartalommal illetően. Az általa kifejezett ítélet nyilvánvalóan a korábban bemutatott eseményekből következik.

A lehetőséget kifejező metatextémák olyan információk, amelyek arról tájékoztatnak, hogy az adó nincsen teljesen meggyőződve arról, hogy az általa közölt ítélet igaz. Az adó azt sugallja a vevőnek, hogy ő csak feltételezi, hogy a közlés tartalma megfelel a valóságnak. Az adó szerint nem állnak rendelkezésre olyan objektív tények (vagy ezeket az adó nem ismeri), amelyek alapján meg lehetne állapítani az ítélet igazságát, de az általa elvégzett különféle kísérletek, gondolati műveletek (következtetések, összehasonlítások, bizonyítás, általánosítás) tükrében azt állíthatja, hogy az adott dolgok állása lehetséges és valószínű. Tehát léteznek bizonyos előjelek (tudás, empirikus adatok), amelyek arra utalnak, hogy az ítélet igaz, de nincsen elégséges bizonyíték igazságának az igazolására. A lehetőséget tartalmazó modális kerettel ellátott információk olyanok, amelyek még nem bizonyítottak, és az események, amelyekről szólnak, nem tények. A szóban forgó metatextémákat a következő formula segítségével írhatjuk le:

**A NEM TUDJA, HOGY I IGAZ / A NEM BIZTOS ABBAN,
HOGY I IGAZ → A FELTÉTELEZI, HOGY I IGAZ,
VAGYIS LEHETSÉGESNEK/VALÓSZÍNŰNEK TARTJA I-T**

A szóban forgó metatextémák két funkciót töltenek be: megállapítják az események objektív valószínűségi fokát, és rámutatnak arra, hogy az adó milyen állást foglal el az általa létrehozott ítélet igazságát illetően. E téma körében az alábbi metatextémák típusait különböztetjük meg:

1. Metatextémák episztemikus predikátumok formájában

Ezek a metaoperátorok az adót a mondat felszínén explikálják (explicit modalitás), bár nem mindig a főmondat alanyaként. Néhány példa: *Úgy vélem, hogy...*; *Úgy véljük...*; *Úgy vélem...*; *Úgy gondolom, hogy...*; *Azt gondolom, hogy...*; *Feltételezzük, hogy...*; *Úgy tűnik nekünk/nekem, hogy...*; *Úgy hiszem, hogy...*; stb.

Úgy vélem, hogy a 20. századi magyar történeti személynévkutatás ilyen jellegű, nyelvméleti-módszertani keretbe helyezett bemutatása, azon túl, hogy betekintést nyújt a magyar-orosz történeti személynévvizsgálat munkálataiba, általánossága révén (és a magyar példa tanulságainak összegzésével) más nyelvek névkutatása számára is hasznos észrevételekkel szolgálhat. (mnytud.arts.unideb.hu/nevtan/informaciok/pisa/fk1.pdf);

Úgy véljük, hogy a nyelvnek egységes rendszerként történő értelmezése, és így az egyre bonyolultabb logikai-matematikai apparátus alkalmazása az a cél, hogy lehetőleg adekvát módon modelláljuk a nyelv funkcionálását, ez a nyelv valódi természetének a megértésétől, és az emberi életben játszott több funkciójú szerepétől csak távolít bennünket. (www.filologia.hu/tanulmanyok/a.../page-16.html);

Valóban nem egyszerű annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy időben visszafelé meddig is juthatunk el a különböző szaktudományok vizsgálati módszereivel. Magam *úgy vélem*, az újkőkornál és esetleg az átmeneti kőkornál, tehát Kr. e. 12–10 ezer előttinél aligha korábban. A régészek ásója ugyan ennél jóval korábbi emberi emlékeket is napvilágra hoz – még hozzá az idő előrehaladtával egyre többet –, annak megállapítása azonban, hogy milyen nyelvű népek hagyták ránk e maradványokat, a 6–10 ezer évnél távolabbi időszakban ma még szinte meghatározhatatlan. (www.historia.hu/archivum/.../0409fodor.htm);

Úgy gondolom, hogy a módszer elég gyors, és képfeldolgozásban legtöbbször a gyorsaság számít. Meglátásom szerint a módszeren operációkutatási, vagy mesterséges intelligenciából ismert minimalizálási algoritmusokkal lehetne javítani... (w3.netelek.hu/novakg/anyag/kontur/doksi/x65.html);

Én személy szerint *azt gondolom*, hogy ez a módszer egyértelműen használható önismereti fejlesztésre is. Érdemes úgy tanulni az egyes növény minőségeket, hogy elgondolkodsz rajta, hogy nálad az a minőség, aspektus mikor jelenik meg, és milyen formában? (shp.hu/hpc/web.php?a=csillagvilag&o=bach.;)

Feltételezzük, hogy a folyamat lineáris részét HF(s), a szabályozó lineáris részét pedig a HC(s) átviteli függvény írja le. Ha a nemlinearitás inverze kompenzálja a nemlinearitás hatását, akkor a rendszer lineáris szabályozó rendszerként fog viselkedni, a szabályozót lineáris irányítástechnikai módszerekkel tervezhetjük meg. (www.ms.sapientia.ro/~martonl/Docs/Lectures/Holt_zona_Backlash.pdf);

Úgy véljük, hogy a CCSVI kezelést is ezen a módon kell értékelni. Továbbá, *úgy véljük*, hogy amíg valódi tudományos adat nem áll rendelkezésre a CCSVI-t és a ballon dilatációt illetően, ez a kezelés nem ajánlott SM-es betegek kezelésére egy jól megtervezett klinikai vizsgálaton kívül. (www.msmba.hu/.../142-az-europai-intervencios-radiologusok-tarsasaganak-cirse-kommentarja-a-ccsvi-rl;)

Úgy tűnik nekünk, hogy az empirikus tudomány – a természet kapcsolatainak egyetemessége folytán – mindig csak „nem teljes, nem egzakt és nem megbízható” lehet, legalábbis a tiszta matematikával szembeállítva, amely „teljes, egzakt és megbízható”. ([hu.wikiquote.org/wiki/Matematika](http://hu.wikiquote.org/wiki/Matematika;));

Bár a félvezető fizika és a kvantumos Hall-jelenség irányában elfogult vagyok, személy szerint *úgy hiszem*, hogy a Nobel-díj Bizottság jól választott. (www.termeszetvilaga.hu/fizika_eve/.../belez.html)

Ezekben a szerkezetekben az adó világosan megjelöli saját jelenlétét a szövegben. Azt hangsúlyozza, hogy az ezen helyen szereplő közlés kizárólag az ő ítélete, amelynek tartalmát éppen ezen a módon jellemzi az igazság szempontjából (lehetőség és valószínű). A fenti példák azt mutatják, hogy az episztemikus lehetőség graduális értékű. Az *úgy vélem, hogy...*; *úgy gondolom, hogy...*; stb. kifejezések az adó nagyfokú bizonyosságáról, a továbbított információk nagy valószínűségéről tájékoztatnak:

A NEM TUDJA, HOGY I IGAZ-E, DE I-T NAGYON VALÓSZÍNŰNEK TARTJA

A *feltételezem/feltételezzük, hogy...*; *úgy tűnik nem/nekünk, hogy...* típusú kifejezések az adó gyengébb bizonyosságát fejezik ki a továbbított információk vonatkozásában:

A NEM TUDJA, HOGY I IGAZ-E, DE I-T VALÓSZÍNŰNEK/ LEHETSÉGESNEK TARTJA, VAGYIS A FELTÉTELEZI, HOGY I IGAZ

2. Olyan szintaktikai konstrukciójú metatextémák, ahol az adó nincs kifejezve a mondat felszínén

Ebben az esetben olyan modális kifejezésekről van szó, mint például: *Lehetséges, hogy...*; *Valószínű, hogy...*; *Nem kizárt, hogy...*; *Nincs kizárva, hogy...*; *Nem zárható ki, hogy...*; stb.

Lehetséges, hogy az Emperin befolyásolja az antihisztaminok hatását. Az antihisztaminok olyan gyógyszerek, amelyeket főként allergiák, mint például szénanátha és utazási betegség kezelésére használják. (www.hazipatika.com/gyogyszerek/termek/.../53670/;)

Vita van a hunok antropológiájáról, ugyanis a mongol kutatók között sokan a mongolok őseit kívánják látni a hun leletekben, amit azonban a leletek nem támasztanak alá. Az eddigi leletek alapján az a *valószínű, hogy* a hunok európid jellegűek voltak, akiknél keleten megfigyelhető mongoloid jelleg is. (mult-kor.hu/cikk.php?id=15727/;)

A bioetanolt gabonanövényekből, és/vagy magas cukortartalmú növényekből (cukorrépából, cukornádból) állítják elő erjesztéssel. De *nem kizárt* olyan alapanyagok felhasználása sem, melyek kémiai-biológiai folyamatok által cukorra alakíthatóak. ([www.alternativenergia.hu/.../tudjmegtobbet nyom tatas.php?](http://www.alternativenergia.hu/.../tudjmegtobbet nyom tatas.php?;);)

Nincs kizárva a Creutzfeldt–Jakob-járvány – a kannibálok példája alapján az agyat megtámadó prionbetegség lappangási ideje akár fél évszázad... (index.hu/tudomany/kuru6736/;)

Nem zárható ki, hogy az orbáncfűkivonat egyéb gyógyszerek (így pl. bizonyos retrovírusellenes szerek, antiepileptikumok, szteroid hormonok) metabolizmusát is befolyásolja. (www.remotiv.hu/remotiv_orvosoknak.html).

Ebbe a csoportba sorolhatjuk az olyan metaoperátorokat is, amelyek episztemikus jellegű főnevet tartalmaznak. Például: *Megvan a lehetősége annak, hogy...*; *Megvan a valószínűsége annak, hogy...*; stb.

Bár az egy évtizeddel ezelőtti megjelenése óta (1997, Hongkong) e vírus viselkedésében az állatokat és az embereket illetően nem történt lényegi változás, továbbra is *megvan a lehetősége annak, hogy* ez akár hirtelen bekövetkezik (pl. hatékonyan terjed az emberek között, vagy csökken az állatokat, ill. az embereket megbetegítő képessége). (vrt-rovarirtas.uw.hu/news.html);

Egyébként *megvan a valószínűsége annak, hogy* jelenleg ugor eredetűnek tekintett legősibb szavaink egy egykori közvetítő nyelv szavai. Ez magyarázatot adna a finnugor antropológiai elem nem jelentős voltára népünkben. De *megvan annak is a valószínűsége, hogy* létezett ugor ősnép; azok a szavak, melyek megegyeznek a leszármazottaknál, innen származnak. Mint ahogy annak is *megvan a valószínűsége, hogy* már az ugor ősnép is egy másik régebbi közvetítő nyelvből vette ezeket a szavakat. De bármelyik valószínűséget alátámasztani valamivel, igen nehéz. (forum.index.hu/Article/showArticle?na)

Az adó nincs kifejezve az olyan szintaktikai konstrukciókban sem, amelyekben a predikatív funkciót az episztemikus predikatívumok töltik be. Például: *Úgy tűnik, hogy...*; *úgy látszik, hogy...*; stb.

Úgy tűnik, hogy a CCSVI és így az SM sikeres kezelésének a jelenlegi fóruma az internet. (www.msmba.hu/.../142-az-europai-intervencios-radiologusok-tarsasaganak-cirse-kommentarja-a-ccsvi-rl)

Ha azonban x 0 és 1 között változik, akkor *úgy látszik, hogy* a görbének „exponenciálisan növekvő” 1 tartománya és inflexiós pontja is van (2. ábra). (www.kfki.hu/chemonet/hun/.../arrhenius.html).

A fenti metatextémák az implicit modalitást képviselik, mivel az adó/modalizáló szubjektum nincsen kifejezve a mondat felszínén. Annak ellenére, hogy az adó nem fejezi ki direkt módon a saját véleményét, ezek a kifejezések azonban szemantikailag hozzátartoznak. Az *úgy tűnik, hogy...*; *úgy látszik, hogy...* konstrukciók szemantikai struktúrájukban közvetett módon a következtetésre is utalnak. A tárgyalt metatextémák egyértelműen azt mutatják, hogy az adott feltételezés egy meghatározott premisszákból eredő következtetés. Előfordulhat, hogy a szóban forgó

konstrukciók az adott mű végén vagy nagyobb részei (fejezet, alfejezet) után jelennek meg, és ebben a pozícióban a fejtegetés végét jelzik. Segítségükkel az adó a bemutatott tartalom egészére utalva hipotetikus következtetést von le. Például:

Összefoglalva az eddigieket, *úgy tűnik*, a területnek van létjogosultsága, a kulturális neurotudomány vagy neuropszichológia, mindenképpen bevezető lehet egy olyan tudományágba, amely segít jobban megérteni egymást, különböző kulturális háttér ellenére. (kozeljovo.komm.bme.hu/.../uj-tudomanyteru-let-kulturalis-neuropszichologia-vagy-kulturalis-neurotudomany-agy-vs-kultura-ki-ny)

Az *úgy tűnik, hogy...*; *úgy látszik, hogy...* kifejezések nemcsak a hipotézist vezetik be a szövegbe, hanem az adott problémát érintő feltevéseket, elképzeléseket is, amelyek bizonyos tények elemzéséből következnek. Például:

Jelezték, hogy kommerciális nyomtatókkal 120 × 80 cm-es üveglapokra ma elvben 1440 pontnyi polimér anyagot lehet nyomtatni hüvelykenként. Ez kétségtelenül jelentősnek tűnik. *Úgy tűnik* tehát, *hogy* az OLED-technológia lassan elhagyja a kutatóintézeteket, és átkerül az ipari laboratóriumokba, ahol már a konkrét termékeket tervezik. (ujmagyarevezred.nl/ume-308.html)

Az egyre növekvő számú allergiás megbetegedés leküzdéséhez egyre hatékonyabb módszerek szükségesek a lehető legkevesebb mellékhatással. *Úgy tűnik, hogy* az egyik ilyen módszer a laktobacilusok használata lehet. (immunspecialista.hu/?p=hir&id=1191)

3. Episztemikus / pszichológiai intellektuális aktivitást kifejező ige + deontikus modalizátor konstrukciójú metatextémák

A szóban forgó metaoperátorok több specifikus modális funkciót töltenek be. A *kell, lehet* predikatívumok elsődlegesen a deontikus modalitás kitevői. Az e modalitás kifejezésére szolgáló eszközöknek az alapvető funkciója meghatározni az ágensnek a viszonyát a mondatban megfogalmazott cselekvéshez. Így ez a modalitás a modalizáló szubjektum szempontjából az adott esemény értékelését fejezi ki azzal, hogy megállapítja az ágensnek az utasítás, tiltás vagy megengedés köteleességét. A *lehet, kell* predikatívumok nem rendelkeznek személykategóriával, és csak az igéket konnotálhatják. A modalizáló és a modalizált szubjektum nincs kifejezve a mondat felszínén. Az efféle modalizáció csak belső kiterjesztéssel rendelkezik, és csak arra a folyamatra (cselekvésre, állapotra) terjed ki, amelyet az ige jelez. Az intellektuális aktivitást jelző predikatívumok az episztemikus modalitás kitevői, mivel az adó bizonyossági fokát fejezik ki a bevezetett információk igazságáról. Például:

Episztemikus modalizáció

Feltételezni lehet, hogy az össejtek a növekedési tényezők csatlakozásához való receptorok megújulásának révén állítják helyre az elaggott sejtek reakcióját. Az ilyen gyógykezelésnél az öreg sejtek morfológiája és fiziológiája ugyanolyanná válik, mint a fiatal sejteké. (www.stemcellclinic.com/hu/clinic/history/03.html)

Deontikus modalizáció

További példák:

Itt kénytelen voltam hamisítani, amennyiben a mindennapi értelmező szemiotikai eljárását a szemiotikai szövegelemzés tudományos fogalmaival magyaráztam. De: aminthogy a szemiotika ezeket az eljárásokat alkalmazza a szöveganalízisben, *feltételezni kell, hogy* a tudomány történeti és logikai kiindulópontját képező mindennapi gondolkodás, bár nem tudatosan, differenciálatlan egységben és kihagyásos módon – szintén ilyen típusú vagy hasonló eljárások segítségével érti meg a szöveget. (adatbank.transindex.ro/vendeg/htmlk/pdf6418.pdf)

Tehát az ok-okozati törvény itt sem lép életbe, mivel teljesen mindegy, mi történt azelőtt, az újabb ősrobbanás mindig azonos kimenetelű lesz. Így azonban *feltételeznünk kell, hogy* minden dolog, minden történés előre meg van szabva. Ez elég érdekes, hiszen az ember ezek szerint nem rendelkezik szabad akarattal. (vilageve.net/irasok/ido-es-univerzumok;)

Azokat a tetőn lévő fémtárgyakat, amelyek nem emelkednek ki a felfogó vezetők síkjából, vízszintes kiterjedésüktől függetlenül védett térben lévőknek *lehet tekinteni*. (www.freeweb.hu/tordaif/MSZ_274/274-3M.PDF)

Az adó az adott kifejezés egy meghatározott momentumában a saját vagy mások tudása, valamint az általa elvégzett szellemi műveletek (összehasonlítás, absztrahálás, bizonyítás, következtetés) alapján megállapítja a meghatározott információkhoz a *lehetséges* és *valószínű* modalizátor hozzárendelésének a lehetőségét vagy szükségyszerűségét. Például:

Úgy látszik tehát, hogy az anómia és az elidegenedés nőtt, az erkölcsi és értékválság erősödött a magyar társadalomban. Ennek alapján *meg lehet fogalmazni azt a hipotézist, hogy* a növekvő anómia, elidegenedés stb. volt az oka annak, hogy 1988-ban a magyar társadalom felnőtt tagjainak túlnyomó

(és 1986 óta növekvő) többsége gyökeres változásokat, reformokat látott szükségesnek a gazdaság, a szociálpolitika és a politika területén, tehát ez volt az egyik fő oka (vagy a fő oka) a bekövetkezett rendszerváltozásnak” (Andorka, 1992: 317–8). (mlmhogyan.com/pszichologia/tag/hipotezis/)

4. Az igeneveket tartalmazó összetett szintaktikai struktúrájú metatextémák

Például: *Figyelembe véve...*, *valószínű, hogy...*; ...*elemezve, feltételezhető, hogy...*; ...*tekintetbe véve, valószínűnek tűnik, hogy...*; ...*elfogadva ... feltételezni lehet, hogy...*; ...*mérlegelve, úgy tűnik, hogy...*; ...*latolgatva, feltételezni lehet, hogy...*; stb.

Világszerte, így hazánkban is egyre nagyobb a cöliákiában szenvedők aránya, a rejtett, más néven lappangó érzékenyeket is *figyelembe véve* pedig *valószínű, hogy* minden századik magyar ember érintett. (www.alomsuti.hu/site.php?inc=0&menuId=16;)

A p.Gln200Glu mutáns fehérje molekuláris modelljét *elemezve feltételezhető, hogy* a mutáció nagy valószínűséggel csökkenteti a transzducin α -al egységének GTPáz aktivitását, ezáltal a fototranszdukciós kaszkád konstitutív aktivációjához vezet. (phd.sote.hu/mwp/phd_live/vedes/export/szaboviktoria.m.pdf;)

A vármegyékkel egyenrangú önkormányzatokká a székely székek a XVI. század második felében váltak. Ezt *tekintetbe véve, valószínűnek tűnik, hogy* a királyföldi, Nagysinkszékbeli lakosokkal hivatalosan érintkező „eszes és becsületes székely férfiak” az egész székelységet képviseljük. (adatbank.transindex.ro/vendeg/htmlk/pdf4140.pdf;)

Álláspontom szerint mindenféleképpen a „hagyományos” sortartási rendre való visszatérés tűnik követendő megoldásnak, *elfogadva* és egyetértve az első tervezet szövegével... *feltételezni lehet, hogy* a kötelezett vagyona vezetett végrehajtási eljárás útján a jogosult követelése nem elégíthető ki (www.bankszovetseg.hu/anyag/.../HSZ2_cseko_katalin_168_178.pdf;)

Gyűjtött anyagunkat gondosan *mérlegelve, úgy tűnik, hogy* már a köznyelvi lexéma normatívvá válása következtében kihalóban lévőknek minősíthetők a következő valódi tájszók: Oros: MNyA. 123: segvakarcs; Ófehértó: MNyA. 64.: bécsitök, MNyA. 247: kasita, MNyA. 637: ([nevarchivum.klte.hu/mnyj/33/02plakat.htm;](http://nevarchivum.klte.hu/mnyj/33/02plakat.htm))

Az eddigieket összegezve azt mondhatjuk, hogy a feljebb elemzett modális funkciójú metatextémák különböző mértékben fejezik ki az adó meggyőződését az általa bevezetett információk igazságát illetően. Az adó, bizonyos tudással, ismer-

rettel rendelkezvén, a végrehajtott mentális műveletek alapján meghatározott episztemikus ítéleteket fogalmaz meg, és így saját véleményét fejezi ki azzal a céllal, hogy a vevő is ugyanolyan álláspontra helyezkedjen, mint ő. Tehát az adó, mint leíró alany, interpretáló alannyá válik. A szóban forgó szintaktikai konstrukciók az adó sajátos kommentárját képezik az adott momentumban továbbított információk vonatkozásában, és ily módon olyan metaszöveget alkotnak, amely értékeli a főszöveg szemantikai tartalmát. Ezek a konstrukciók a szöveg második síkjának az elemei.

SZAKIRODALOM

- Bañcerowski Janusz 2010. A metaszövegről és az intertextuális metaszövegbeli operátorokról. *Magyar Nyelvőr* 134: 183–95.
- Bañcerowski Janusz 2010. A szövegen belüli átfogalmazást bevezető metaoperátorok (metatextémák). *Magyar Nyelvőr* 134: 257–70.
- Bañcerowski Janusz 2008. *A világ nyelvi képe. A világkép mint a valóság metaképe a nyelvben és a nyelvhasználatban*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Illésné Kovács Mária–Simigné Fenyő Sarolta 2008. A metainformációs nyelvi elemek funkciója betegtájékoztatók szövegében. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények*. A Miskolci Egyetem BTK MFI Alkalmazott Nyelvészeti Tanszékének Kiadványa. Egyetemi Kiadó, Miskolc.
- Keszler Borbála 2000. Többszörösen összetett mondatok elemzése. In: Keszler Borbála (szerk.): *Magyar grammatika*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Kugler Nóra 2002. *A módosítószók a magyar nyelv szófaji rendszerében*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Lévai Béla (szerk.) 2004. *Alapinformáció és metainformáció*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- Gajewska Urszula 2004. *Metatekstemy w języku nauk ścisłych*. Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów.
- Jędrzejko Ewa 1987. *Semantyka i składnia polskich czasowników deontycznych*. Ossolineum. Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk.
- Kiefer Ferenc 2000. *Jelentélmélet*. Corvina. Budapest.
- Kiefer Ferenc 1990. Modalitás. *Linguistica*. Series C. Relations, 1. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest.
- Ligara Bronisława 1997. *Polskie czasowniki modalne i ich francuskie ekwiwalenty tłumaczeniowe*. UNIVERSITAS, Kraków.
- Mała encyklopedia logiki* 1988. Wrocław.
- Molnár Ilona 1968. *Módosító szók és módosító mondatrészek a mai magyar nyelvben*. Nyelvtudományi Értekezések 60. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Bañcerowski Janusz
 egyetemi tanár
 ELTE BTK Szláv és Balti
 Filológiai Intézet

SUMMARY

*Bańcerowski, Janusz***Metatextemes characterising information to be introduced
in a text from an epistemological point of view**

Modal metatextemes, analysed in this paper, express various degrees of the information sender's conviction of the truth value of the pieces of information she introduces. Being in possession of a certain amount of knowledge, the sender formulates epistemic judgements based on the mental operations previously applied and hence expresses her own opinion with the aim of having the addressee assume the same point of view. Thus, the sender as a describing subject becomes an interpreting subject, too. The syntactic constructions at hand involve the sender's specific comments on the pieces of information being transmitted in the given moment, thereby constituting a metatext that evaluates the semantic content of the main text. These constructions are elements of a second level of text.

Keywords: epistemic modality, metatextual operators/metatextemes, epistemic functors, epistemic predicates, epistemic possibility, epistemic modalisation, truth value verification, truth value judgements, the conviction of information sender, implicit modality, main text, metatext